

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСТЬ ТА ГІДНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Шурак С. П., Маковій В. П.

Стаття містить дослідження честі та гідності працівника поліції в контексті сучасних трансформацій у вітчизняному та міжнародному праві з огляду на відповідне теоретичне та емпіричне підґрунтя. Визначено природу професійної психологічної самосвідомості через міжгалузеву приналежність, встановлено взаємозв'язок між честю та гідністю як окремими категоріями визначення професіонала.

Ключові слова: честь, гідність, професіоналізм, поліцейський, репутація, етика, правила.

Статья содержит исследования чести и достоинства сотрудника полиции в контексте современных трансформаций в отечественном и международном праве с учетом имеющегося теоретического и эмпирического базиса. Определена природа профессионального психологического самосознания через межотраслевую принадлежность, установлена связь между честью и достоинством как отдельными категориями определения профессионала.

Ключевые слова: честь, достоинство, профессионализм, полицейский, репутация, этика, правила.

The article contains researches of honour and dignities of employee of police in the context of modern transformations in a domestic and international right taking into account a present theoretical and empiric base. The nature of professional psychological self-consciousness through the interdepartmental affiliation is determined; communication is set between honour and dignity as by the separate categories of determination of professional.

Key words: honor, dignity, professionalism, policeman, reputation, ethics, rules.

Що таке честь та гідність? Здавалось би, звичайні поняття, з якими ми зустрічаємося майже не щодня. Але із розвитком суспільних відносин ці морально-етичні категорії набувають дедалі ширшого значення. Причин цього багато – найбільш повна ідентифікація особистості, самоусвідомлення її у світі, розбудова демократичних держав та становлення громадянського суспільства.

Актуальність цієї роботи полягає в тому, що за сьогоднішніх умов в діяльності кожного поліцейського часто виникають ситуації, коли він вимушений діяти згідно зі своїми моральними поняттями добра і зла, справедливості, честі, гідності, притому єдиним суддею правильності дій виступає його моральність. У моральному обліку поліцейського важливе місце займають його професійна честь та професійна гідність. На сучасному етапі державотворення виникають певні проблеми довіри соціуму до правоохоронних органів, тому кожен працівник поліції має, насамперед, вміти спілкуватись із людьми, бути певною мірою психологом, радником, а головне, дотримуватись честі, гідності та порядності у своїй роботі – він має усвідомлювати значення професійної честі та гідності.

Проблемі становлення поліцейського як морально стабільної та професійно підготовленої особистості приділялось багато уваги. Цю тему досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні автори, серед яких В.С. Бігун, Ю.А. Ведерніков, Г.В. Джагупов, І.П. Зеленко, М.В. Лошицький, А.В. Сакович, Р.А. Сербин.

Метою статті є визначення сутності професійної честі та професійної гідності як правових категорій, запозичених із норм моралі, які у поєднанні з професійною репутацією працівника поліції створюють соціально-оціночний базис для належного функціонування Національної поліції в числі інших правоохоронних органів України.

Професійна честь та гідність кожного працівника поліції – це одночасно й моральний вигляд усього особового складу органів та підрозділів Національної поліції України, тому не можна залишати без визначеного реагування будь-яких посягань на честь та гідність навіть одного поліцейського. По роботі окремого працівника поліції, його морально-професійним якостям пересічні громадяни визначають роботу усієї поліції відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон)[1].

Працівник поліції є важливою ланкою функціонування системи «державо-суспільство». У зв'язку з цим він як посадова особа та як фізична особа має особливо захищатися державою, в тому числі мати додаткові соціально-правові засоби захисту, які поширюються і на сферу його приватності, якими є власна честь, гідність та ділова репутація, оскільки дискредитація працівника поліції як представника влади не може не відбиватися на авторитеті цих органів загалом, тому посягає на інтереси держави, дестабілізуючи нормальне функціонування останньої [2, с. 13–14].

Честь та гідність для людини має не менше, а частіше значно більше значення, ніж матеріальне благополуччя, здоров'я або навіть саме життя. Наведене впливає безпосередньо зі ст. 3 Конституції України, яка з-поміж численних прав і свобод людини чільне місце відводить поряд з її життям та здоров'ям саме честі і гідності [3]. Тому завжди і скрізь охорона та захист честі і гідності людини – найважливіша мета всіх державно-правових та суспільних інститутів незалежно від історичної епохи розвитку людства.

У правовій доктрині досить напрацьованими є категорії честі і гідності, особливо в межах конституційного та цивільного права. Ст. 68 Конституції України вимагає від кожного виконання обов'язку щодо недопущення посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей. Ст. 201 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) серед особистих немайнових благ як об'єктів цивільних прав, що охороняються цивільним законодавством, поряд зі здоров'ям, життям, ім'ям (найменуванням), авторством, виокремлює честь, гідність і ділову репутацію [4]. Відповідно до ст. 297 ЦК України, кожен має право на повагу до його гідності та честі, гідність та честь фізичної особи є недоторканими, кожна фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі.

Оцінка честі – це оцінка громадської думки, а оцінка гідності – це, насамперед, справа самої особистості. Якщо долучитись до міркувань відомих вчених

із приводу обох категорій, запозичених із норм моралі, то матимемо таке. Честю є безпосередньо зовнішня оцінка фізичної особи з боку суспільства або відповідної соціальної групи, в якій така особа має членство, а гідністю – внутрішня самооцінка особою власних якостей. У контексті цієї ж думки слушно вказується на обмежену регламентацію права на честь та гідність у площині однієї з його складових частин – права на повагу до честі та гідності [5, с. 156–157].

На особливу увагу заслуговує поняття саме професійної честі та гідності. Що таке «професійна честь» та «професійна гідність»? Дослідження чинного законодавства дає змогу виокремити поняття честі та гідності окремої посадової особи, а саме Президента України, оскільки ст. 105 Конституції України прямо вказує на юридичну відповідальність за посягання на честь та гідність Президента України.

Є багато наукових визначень наведених понять, але усі вони сходяться на тому, що професійна честь – це поняття для визначення зовнішнього, суспільного визнання професіональних та особистісних досягнень людини, що проявляється у визнанні, славі. Це поняття побудоване на розумінні вихідного поняття «честь» – це гідні поваги і гордості моральні якості людини, йому відповідні принципи. Тобто підсумовуючи, можна сформулювати відповідне розуміння поняття «професійна честь», зміст якого це гідні поваги і гордості моральні якості для визнання професіональних та особистісних досягнень людини [6, с. 59–61].

Оскільки, як було зазначено вище, гідність – це оцінка людиною себе як моральної особистості, що значима для оточення, для суспільства, то «професійна гідність» – це поняття, яке слугує для визначення значимості людини як професіонала на основі своїх досягнень, самоповаги.

Досліджуючи ці морально-правові категорії більш широко, можна дійти висновку, що вони доповнюють одна одну, працюють у комплексі. Тобто професійна честь і гідність – це взаємодоповнюючі явища, які саме у поєднанні надають повноцінну характеристику суспільної істоти, яка задіяна у певній сфері людської життєдіяльності.

Працівники поліції – це особлива категорія працівників. Вони наділені виключними повноваженнями, що закріплені у ст. 2 Закону, а саме стосовно забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Совість, професійний обов'язок, честь і гідність є головними моральними орієнтирами на службовому шляху захисника правопорядку і становлять моральний стрижень особистості працівника органів внутрішніх справ, – саме так у правилах поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України було акцентовано на загальноприйнятих моральних основах служби [7].

Необхідно звернути увагу на те, що після реорганізації правоохоронних органів та їх трансформації ця норма не зникла, вона набула дещо іншого значення. Так, відповідно до правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, те-

риторіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, «гідна поведінка» – це:

- повага до гідності інших осіб;
- ввічливість та дотримання високої культури спілкування;
- доброзичливість і запобігання виникненню конфліктів у стосунках із громадянами;
- недопущення, у тому числі поза роботою, дій і вчинків, які можуть зашкодити роботі чи негативно вплинути на репутацію працівників МВС, можна сказати, що це визначення принципу етики працівників МВС об'єднує у собі два поняття – честь та гідність.

Відповідним чином наведені положення віднайшли відображення й у Правилах етичної поведінки поліцейських [9].

У ст. 8 Закону зазначено, що працівник Національної поліції під час виконання службових обов'язків, а також позаслужбових відносин має утримуватися від будь-яких дій, які можуть принизити його гідність, викликати сумніви в його неупередженості або підірвати авторитет Національної поліції. Забороняється в процесі професійно-правоохоронного спілкування допускати зневагу, применшення або ущемлення гідності особи. Поняття «честь мундира» можна визначити як сукупність моральних якостей, які мають бути притаманні співробітникам правоохоронних органів: по-перше, це самовіддане виконання свого службового обов'язку відповідно до таких понять, як професійна честь співробітника, вірність професії, почуття професійної гідності, професійна совість, моральна відповідальність [10, с. 201–202].

Працівник поліції має постійно дбати про свою компетентність, професійну честь і гідність. У разі поширення неправдивих відомостей, які принижують його честь, гідність і ділову репутацію, за необхідності вживати заходів до спростування такої інформації, у тому числі в судовому порядку. Своєю самовідданістю, неупередженістю, сумлінним виконанням службових обов'язків сприяти підвищенню авторитету Національної поліції та зміцненню довіри громадян до неї.

Аналізуючи положення Правила етичної поведінки поліцейських, можна визначити такі категорії морально-етичної поведінки сучасного українського поліцейського:

1. Професійна честь працівника поліції. Оцінка честі – це оцінка суспільної думки.
2. Оцінка гідності – це оцінка самої особистості, що пов'язана з професійною гордістю – розумінням працівником поліції складності, виконання покладених на нього обов'язків, у тому числі правильного розуміння соціальної значущості для суспільства його професії.
3. Совість. Усвідомлення моральної відповідальності людини за свою поведінку, вчинену або заплановану до вчинення дію щодо інших.

Для того, щоб неупереджено говорити про професійну честь та гідність працівників Національної поліції, можна звернутися до історичного досвіду нашої країни та проаналізувати і порівняти її з провідними європейськими країнами.

Хочеться наголосити, що у радянські часи міліція користувалася безперечною повагою з боку населення, а їх професійна честь та гідність не викликали жодних сумнівів. Це пояснювалось, насамперед, тим, що мілі-

ція, як правило, свідомо, неупереджено та якісно виконувала покладені на неї обов'язки [11, с. 92–95].

Кожен працівник Національної поліції має з честю і гідністю носити формений одяг, власною поведінкою подавати приклад високої порядності і тактовного поводження з оточуючими, як на службі, так і в сім'ї і побуті. Професійна гідність, з одного боку, відображає ставлення інших людей до цього співробітника як до фахівця, професіонала, а з іншого боку, свідчить про ставлення людини до самої себе як до працівника. Проте не можна не врахувати й особистого, індивідуального ставлення людини до своєї професії, що не завжди збігається з об'єктивним становищем у суспільстві людей цієї професії. Дослідження показують, що по закінченню трьох років роботи в кримінальному розшуку лише 40% співробітників вважали свою роботу гідною, а від 37 до 50% (залежно від служб, де працюють) опитаних заявили, що їх колишні уявлення про роботу в поліції не збігаються з дійсністю. На жаль, далеко не завжди ці розбіжності на користь поліції. Тому кожен працівник має, насамперед, виховувати в собі почуття відповідальності за обрану професію, повагу до своєї роботи [11, с. 135–138].

Вдягнувши погони, працівник ніби авансом отримує частку пошани і слави всього корпусу гідних працівників, які стояли та стоять на варті правопорядку.

Це, природно, накладає на кожного співробітника правоохоронних особливу відповідальність за підтримання його честі не тільки як конкретної особистості, але і як представника усього рядового і начальницького складу поліції. Не секрет, що й населення, суспільство оцінюють працівників правопорядку не тільки як конкретних представників влади, а й узагальнено, переносючи на людину в мундирі добру чи недобру славу інших співробітників Національної поліції, а отже, можна зробити висновки, що кожен поліцейський відповідає не лише за свої вчинки, а й за вчинки своїх поплічників. Важливо при цьому зазначити, що честь співробітника Національної поліції визначається не його службовим або матеріальним становищем, спеціальним званням, освітою, а тільки його особистими якостями (моральними, діловими, політичними, інтелектуальними та іншими) як громадянина, як працівника, як представника поліції [12, с. 102–107].

Розглядаючи поняття «професійна честь» та «професійна гідність», не можна не зосередити увагу на такій категорії, як «професійна репутація». Адже професійна репутація – це свого роду сукупність морально-ділових та особистісних якостей людини, які формують її образ перед обличчям суспільства. Для поліцейського як особи, яка безпосередньо пов'язана із взаємодією із громадянами репутація, відіграє дуже важливу роль. Це фактор довіри громадян до держави і до закону, а значить, це інструмент національного добробуту. Однак імідж – це тонке поняття. Варто один раз населенню зіткнутися з непрофесіоналізмом чи брутальністю – і репутація поліції загалом може різко похитнутися. Тому імідж Національної поліції залежить від усіх працівників, зайнятих в установі. Для професійної етики поліцейського характерний особливо тісний взаємозв'язок правових і моральних норм, що регулюють його професійну діяльність.

Норми моралі професійної групи можуть бути й системою «неписаних законів», але життя переконує у не-

обхідності їхнього викладення у певному письмовому зведенні правил, принципів, етичних вимог.

Загалом Правила етичної поведінки поліцейського не є першими у світі. Майже усі прогресивні країни світу давно законодавчо закріпили моральний образ працівника правоохоронного органу. Нині таких правил нараховуються десятки, а то й сотні. Найчастіше положення цих кодексів витікають із Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 1979 р., яка затвердила Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку. Майже всі вони схожі, але є певні виключення. Так, наприклад, у Морально-етичному кодексі поліцейського США вказано, що інформацію, отриману в процесі своєї роботи, поліцейський має тримати в таємниці, незалежно від того, чи працює він в органах. За дотриманням цих правил стежить низка уповноважених організацій: поліцейська асоціація, федерація старших офіцерів поліції, асоціація жінок-поліцейських та ін. [13].

Свою чергою, Кодекс деонтології національної поліції Франції став одним із перших повноцінних документів з етики поліцейських. Французькі правоохоронці мають із повагою ставитися не лише до державних інститутів і до будь-якого громадянина, але й до своєї професійної гідності. Це означає, що правоохоронець має допомагати і захищати будь-кого, хто звернувся до нього навіть у його особистий час. Окремий пункт етичних норм стосується і Міністра внутрішніх справ Франції – він зобов'язаний захищати своїх підлеглих від брехні, наклепів і несправедливості [14, с. 64–65].

А от у Німеччині до питання поведінки співробітників правоохоронних органів підійшли дуже серйозно: деонтологію викладають у навчальних закладах, де готують майбутніх поліцейських. За три роки курсанти зобов'язані відвідати до 100 навчальних годин по цьому предмету. Варто зазначити, що предмет цей читають вчені, офіцери поліції і навіть священники. Справа в тому, що коли створювався документ під назвою «Етика поліцейського ФРН», до його розробки активно залучалася і церква – бралися за основу головні християнські морально-етичні норми. Крім того, навіть для досвідчених поліцейських є щотижневі курси етики, які проводяться в робочий час і є обов'язковими [14, с. 65–66].

Отже, професійна честь – це гідні поваги і гордості моральні якості для визнання професіональних та особистісних досягнень людини. Професійна гідність – це поняття, яке слугує для визначення значимості людини як професіонала на основі своїх досягнень, самоповаги. Професійна честь та гідність кожного працівника поліції – це одночасно і моральний авторитет усього кадрового складу органів та підрозділів поліції, тому залишення без належного реагування будь-яких зазіхань на честь і гідність навіть одного зачіпає честь всіх, хто присвятив себе службі в Національній поліції. По роботі окремого співробітника Національної поліції, його морально-професійних якостях громадяни судять про всю поліцію, всіх її співробітників. Тому, вступаючи на службу до правоохоронних органів, особа має розуміти всю відповідальність, яка покладається на неї у зв'язку з її професійною діяльністю, додержуватись принципів професійної моралі, професійної честі та гідності, адже саме це є невід'ємними елементами гідного у своїй справі, дисциплінованого поліцейського.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Синявська О.Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право». Харків, 2001. 19 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Т. 1. Загальна частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2003. 520 с.
6. Этика сотрудников правоохранительных органов. Учебник / Под ред. Г.В. Дубова. М.: Щит-М, 2004. 524 с.
7. Про затвердження Правил поведінки та професійної етики осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 22.02.2012 р. № 155. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0628-12>.
8. Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС: Наказ МВС України від 28.04.2016 р. № 326. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0778-16>.
9. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ МВС України від 09.11.2016 р. № 1179. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.
10. Білас А.І., Кузнецов Є.В. Професійна етика працівників правоохоронних органів (соціально-етичні відносини). Право.ua. 2014. № 1. С. 200–204.
11. Венедиктов В.С. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України / В.С. Венедиктов, М.І. Іншин. Х.: НУВС, 2003. 212 с.
12. Ведерніков Ю.А. Юридична деонтологія / Ю.А. Ведерніков, С.О. Кульбач, А.М. Кучук. Дніпропетровськ: Вид-во «Свідлер А.Л.», 2011. 206 с.
13. Дроботя В. Этические стандарты работников правоохранительных органов и судов США. Юридический вестник. 2000. № 3. С. 110–112.
14. Сербин Р. Становлення фахової правової культури працівників міліції. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 1. С. 64–67.

Шурак С.П.,

курсант факультету № 3

Одеського державного університету внутрішніх справ

Маковій В.П.,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ